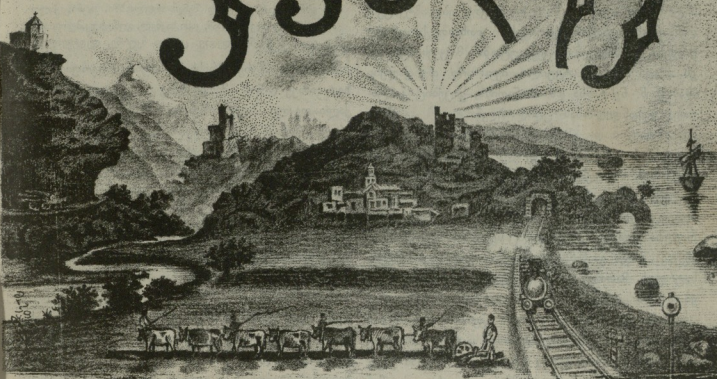

საქართველო

საქმენიერო და სალიბერატურო ნახატებიანი გაზეთი. გამოდის ყოველ კვირა დღეს.

№ 14.

აპრილი 4, 1893 წ.

№ 14.

შანახისა: — გახსენება, აკაკისა. — ღარიბი, ლექსი მ. ლ.სა. — მატანე. — ერთი მიზეზთაგანი ჩვენებურ სოფლებში მჭურნეობის დაკვირვისა შ. გულისა შვილისა. — დედა ენა, ლექსი სვიმონ გუგუზაძისი. — დღეობა, დამითევა და ხატობა გ. — ლისა. — ხალხური ლექსები. — დარიელა გ. წერეთლისა. — შეცდომა (პოლშუზი მოთხრობა). — განცხადებანი.

გახსენება

შკანასკნელ საუკუნოებში, საქართველოს დაუძლეველბასთან ერთად მისი მწიგნობრობაც დაღუპდა, ისე რომ ზოგმა ოჯახი-შვილთაგანმა კალმის მოსმაც აღარ იცოდა. ან კი საიდან უნდა სკონდოდათ, რომ იმ თავითვე, ბევრობიდანვე, ბრძოლის ველზე ათენ-ალამებდენ? ქალები ვადიასხალისდენ, ყოველგვარი საოჯახო საქმე ხელში ჩაუვარდათ და მწიგნობრობაც მათ დარჩათ. იშვიათად ნახა-

ბარბარე ჯარაძისა

დით იმისთანა ოჯახის ასულს, რომ საღმრთო-საეროში გაწაფული არ ყოფილიყოს და წერა-კითხვა ზედ-მიწევნით არა სკონდოდეს, მაგრამ მაინც არც ერთ ქალთაგანს მწიგნობრობით თავი არ გამოუჩენია და მამა-კაცთაგანი კითხო-აროლი მწერალი, მოღვესე და მოშაირე არ გამოღვეულა. ამას ტყუილად ნურაინც მიაწერს ქალების უნიჭობას!... მიზეზი სულ სხვა იყო: „ვეფხისტყაოსნის“ დედა-აზრი ბევრს დღესაც კიდევ არ ესმის, არა თუ მამინ. საზო-

გაღოდ სატრფიალო ზღაპარი ეგონათ, მაგრამ შაირების კაზმულობით კი ასე იყვენ მოხიზლული და გატაცებული, რომ მის უარის ყოფას ეგღარ ახერხებდენ, თუმც მრჩეველები ჰყავდათ და მათ რიცში თვით ანტონ ქათალიკოზიცი. ეს უკანასკნელები ამტკიცებდენ, რომ „ეფეხის ტყაოსნის“ კითხვით ქართელები ქალები მოიხიზლენ და კეკლუტობას მიჰყვეს ხელიო. ეს ამბავი არც კი ტყუილი იყო: არა თუ ქალები ჰმადებდენ ნესტანსა და თინათინს, კაცებიც კი ტარიელ-ავთანდილობას ცდილობდენ.

მაგალითად: ყმაწვილ-კაცები მაჯას იხსნიდენ, საყუთარის სისხლითა სწერდენ სააშიყო წერილებს და სანამ სატროსავან გაღწევეტილი პასუხი არ მოუვიდოდათ, ბაღდადით გულზე ხელ-ჩამოკიდებული იდგოდენ. ამ გეგარად, ვითმო, ისინი ტარიელსა ჰმადებდენ, რომელმაც სვედების შემოწოლის შემდეგ, მაჯა გაიხსნა და ხელ-ჩამოკიდებული ეჩინა სატროს. მართლა, რომ ყოველ გეგარად მომხიზლავი შეიქნა ქართველების ეს დიდებული თხზულება, „ეფეხის ტყაოსანი“. იმერეთში ბეკის ნახადით საუცხოვო ლექსის მწერალს, რომელსაც პროზით მოკითხვის ბართის დაწერაც არ შეეძლო! მაგრამ ესეც კი იყო, რომ თუ ლექსად, შაირად, გარდა სააშიყო ლათაიებისა, სხვაც რამე კიდევ დაიწერებოდა, წარმოადგენილიც არ ჰქონდათ!... ამერეთში, ესე იგი, აღმოსავლეთ საქართველოში, კიდევ უარესი იყო.

„ეფეხის ტყაოსანი“ დამებატაპარსული ლიტერატურა: ფირღუსის, საჰადის, შაჰისის, ფიოზულისა და სხვა მწერლების ნაწერები ითარგმნებოდა ქართულად და ამან კიდევ უფრო დაარწმუნა ხალხი, რომ აღბად ყოველგან ასე არის და ლექსი მხოლოდ სასიყვარულო გრძნობის გამოსახატავად ყოფილა გამოგონებულიო. სიყვარულისა და ტრფიალების გამოცხადება მაშინაც და დღესაც კაცებს ებატებოდათ და ებატებებთ ქვეყნის თელში, მაგრამ ქალებისთვის კი დიდი ცოდვა და საძრახისი რამ იყო და არის. და თუ ქალისაგან სიყვარულის გამოცხადება საჯაროდ დიდ სირცხვილი იყო, რასაკერაეღოა, ლექსის და შაირის წერაც საძრახისი იქნებოდა, თორემ, ვინ იცის, რადენი ყოფილა მიწაქვე და „მოგაწერა წაიკითხეს“ კილოზე, მშენეიერი შაირები უწერია საიდუმლოდ!

პირველი ქალი, რომელსაც საქვეყნოდ დაუწყია ლექსების წერა იმ საუკუნის დასასრულში და ამ საუკუნის დასაწყისში, ყოფილა დაიჯან ბატონიშვილი, მეფე სოლომონ პირველის ქალი; იმას უწერია სხვა-დასხვა ძილისპირები და საგალობლები ლექსად;

ჩვენამდის მოაწია მხოლოდ მისმა „ანბანთ ქებამ“ და ერთმა „ღეთის-მშობლის შესხმამ“, რომელიც ასე დაიწყება:

ჯერისგან შესხმა შენი არის ძალუმს, ღეთისა სძალო,
საი ვიდ შეკრებ ქებად შენდა ანგლოხნი, კაცი, ქალო;
მამსა, რომ გიძღვნენ კინამ, კასი,საქმელ, გუნდრუტ,მური, ალო,
და შეადვისა წმინდა დედაც, ცოდვა მყურენ, დედოფალო!

ამასვე აწერენ მრისხანე სატირას თეოფილაქტეზელ. ამავე დროს ამერეთშიაც გამოჩენილა მწერალი ქალი თეკლე ბატონიშვილი, რომლისაც მხოლოდ ერთმა მუხამამამა, სვედის ბაღს შეველ-ის ხმაზე დაწერილა, მოაწია ჩვენამდის: „ჩრდილოთ ეხილულე შევი დრუბლები“ და სხე.

ამ ორმოცდა ათის წლის წინად გეგარდა ხმა საქართველოში, რომ დიდი ივანე ერისთავის ქალები მშენეიერად გამოზრდილნი არიან, საღეთო-საგრო-ში გაწაფულნი, და ზედ-მიწვენირთაც იციან პლატონის ფილოსოფია, რიტორება, არისტოტელის კათეგორია და სხე. და სხეანი. იმ დროს ჩვეულება იყო კიდევ ქართლში, რომ დიდი ოჯახი დიდს ოჯახს დამოუყვრებოდა; და წერეთლის ოჯახმა მოინდომა ერისთავის ოჯახის დამოუყვრება. გრიგოლ წერეთლის შეიღმა აღექანდრემ ითხზევა ერთი იმ ივანე ერისთავის ქალთაგანი ეკატერინე. წერეთლები მიელოდენ დემოფლურად გამოზნულ ოჯახის ასულს, ყოველს შემთხვევაში თე-დაქერილს, მაგრამ წარმოიდგინეთ მათი გაცივრება, როდესაც ხელში დარჩათ პოეტური გრძნობით აღესილი ახალგაზნა ცქრილა ქალი, რომელიც თავს არ იტყრდა, ყოველისფერს თანა უგრძნობდა, კარგს რასმე შეფრქვევით მიგზაფიფებოდა, ცუდს ზიზღით ზურგს უჩვენებდა და შორიდებოდა. ამ გეგარი პირ-და-პირობა, თე-დაუტყვრობა და ზედ დართული მოღუქსეობაც არ ესიამოვნა ქმარს და ცოლ-ქმარს შუა ცხოვრება გამწარდა. მაშინ პოეტმა ქალმა ლექსით გამოხატა თავისი ტანჯების ის ლექსი იწყებოდა ამ სიტყვებით:

ზაშორით ჩაგრულნი გაზაფხულს ველით, ვიხარებთ ყოველნი,
მხედვთ შეგულა ბუნება და მწუხანით მოსილა ველი! და სხე.

ეს ლექსი მოედვა მთელს მხარეს და სასიძღვრო ლექსად გადაიქცა. თუმცა ხალხი საიმოვნებით იმღეროდა ამ ლექსს, მაგრამ როგორც ქალს ქების ტაშს მინიცი არავინ უტყავდა, და თუმცა გიორგი ერისთავმა, ჩვენმა გამოჩენილმა კომიკოსმა, გულუხარინად წოდებულმა, დიდი თანაგრძნობა გამოუტყნა მწერალს, მაგრამ მინიცი ვერა უშველარა და ამისი ბრალია თუ გულგატეხილა მწერალმა ქალმა ბევრი არა დაგეიტოვარა. ესევე უნდა ესთქეთ არა ნაკლების

ნიკის მეტონის მისი მეორე დის მარიამ ერისთავის შესახებ.

მხოლოდ ამ ოც-დაათის წლის წინედ, როდესაც „ციცკარი“ გამოდიოდა, პირდაპირ და შეუპოვრად გამოვიდა სამწერლო ასპარეზზედ ერთი ახალგაზდა ქალი და ეს ქალი იყო ქ. ბარბარე ჯორჯაძისა. იმან არ მიაქცია ყურადღება ძველ თაობის კიხეა-გინებას და შეენიერი ლექსებით აცხადებდა თავის გული-პასუხებს; მისთქამდა წარსულზედ, შეფრცვეთი უგალობდა მომავალს და უსიტყვოდ არ ავდებდა აწმყოს აე-კარგიანობას. ამ გვარი მოვლინება, რასაკვირველია, სასიამოვნო იყო და მაშინდელი ახალთაობაც უნდა სიამოვნებით მიგებებოდა და მხარი მიეცა, მაგრამ, მისდა საუბედუროდ, მაშინ პოეზიისათვის მეტად ცუდი დრო იყო. საზოგადოდ, როგორც რუსეთში, ისე საქართველოში, ხელოვნებას ყურადღებას არავე აქცევდა; მწერლობაში მხოლოდ ცარიელ სიტყვების ბრანა-ბრუნა და თუთიყუშვით გამეორებულს სხეების აზრს ჰქონდა პატივი. თინჯ ამ კანონს არ ემორჩილებოდა, იმაზედ ახალთაობას იერიში მიჰქონდა და ბევრსაც ვაგადებინეს კალამი ხელიდან. მაგალითები: თ-დი რევან შალვას ძე ერისთავი სწერდა ლექსებს და იმ დროს შესაფერად არც ურიგობს; თარგმნითაც ბევრს თარგმნიდა, სხვათა შორის ეთარგმნა კაშლოვის პოემა „შეშლილი“ და ისე შეანანეს მას შრომა, რომ საუკუნოდ ხელი ააღებინეს წერაზედ. ამ გვარივე დღე დააყენეს ბევრს სხეებსაც, მაგრამ ქ. ბარბარე ჯორჯაძისს კი იარალი არ დაავლო, შეგებასა ახალ თაობის მეთაურებს და მაშინ მათი ატყდა ერთი აღიარებითი ლიტერატურაში. ქალის მხარეს იჭერდნენ ძველი მწერლები, მაგალითად ალ. ორბელიანი, ი. კერესელიძე, დ. ბერიშვილი, ლ. არდაზიანი და სხვები. საიდუმლოდ დიმი. ბაქრაძეც მხარს აძლევდა. ახალ-თაობიდანაც ერთი ორი მიუღდა: ერთი მათგანი იყო, მგონია, ა. ფურცელაძეც, მაგრამ ამათაც ძვირად დაუჯდათ ბოლოს ეს მიდგომა. ასე თუ ისე, ამათმა მხარის მიცემა მწერალი ქალი მაინც ვაამხნევა, მოუხშირა წერას და სხვათა შორის დიმიწყო დამაინის წერაც. პირველი მისი დრამა იყო „შურს“, იმის თან მიჰყვა: „რას ეძებდი და რა ეპოვე“ და სხვანი. როდესაც „ციცკარი“ დიხებრა და მწერლობა ვადავიდა მაშინდელ ახალ-თაობის ხელში, ქ. ბარბარე ჯორჯაძისს მოესპო საშუალება, რომ ებეჭდა სადმე თავის ნაწერებს; წავიდა სოფლად და ამას შემდეგ მის ნაწერს ევლარას ეხელავლით, თუმცა, როგორც ლესაც სჩანს, ჩვენის მწერლობისათვის თვალყური იქაც კიდევ უღვენებია.

ახლა ესთქვით ორიოდ სიტყვა მის შესახებ, თუ პირველად როგორ ვავიციანი მე ისა. თ. ალ. ორბელიანისთანა ქართველ კაცს ძვირად შეგხედერივარ; სულითა და გულით მოყვარული იყო ჩვენის ხალხისა და ჩვენის ქვეყნისა და თითქმის თავდასადებლადაც მხად იყო. როდესაც ვავიგნებდა, რომ ესა-და-ეს ნიკიერი ვინმე ვამოჩნდა საქართველოში, მის სიბარულს სახლეგარი არ ჰქონდა და მაშაშვილურად დაუწყებდა ალერსს. როგორც მეტადრე გულ-ჩხვილ კაცს ცოტა რამ იამებოდა, ცოტა რამ ეწყინებოდა, და ამის გამო ძვირად ნახავდით, რომ ან ძალიან მხიარული არ ყოფილიყო და ან ძალიან მოწყენილი; შუათანობა არ იცოდა. ერთხელ ვნახე მხოლოდ ვითომ მოწყენილიც იყო და მხიარულიც; როდესაც ამ უტყულო საკვირველების მიზეზი ვკითხე, აი, რა მითხრა: „იმ დალოცვილმა გიორგი მუხრანსკიმ მაწყენინა: საჯაროდ დიწყო დამტკიცება, რომ პატარას ნება არა აქვს თავის თაგობისა და უნდა ცდილობდეს, რომ დიდში გადაიტანოს თავის თავე და იმაში ვანზოცვილდეს.“ მაშინ ერთმა ვინმე უპასუხა: „თქვენ, ბატონო, პატარა ტანისა ბრძანდებით, კახელი მოქიდავე ოდრუველა კი ზორბა ტანისააო, ერთი-ორად ერთი სამად თქვენზედ მეტია და არა გნებათ, რომ ვაოდრუველდეთო?“ გიორგიმ ვაიციანა და უთხრა: „მე კერძო პირებზედ თითო-ორილაზედ კი არ მოვახსენებთ, ხაერთოდ, საზოგადოდ ვამბობო.“ კიდევ უპასუხეს: „არც ევ არის სიმართლეო, აქლემები უფრო დიდები არიან კაცებზედ, მაშინ თითქმის დაბუკობდება გიორგიმ, სხვა რომ ევლარა მოახერხა-რა, წამოიძახა: „მე მოვახსენებთ პოეტებზედ და მწერლობაზედ. პატარა ხალხს რომ დიდი პოეტი ჰყვანდეს და დიდი მწერალი შეუძლებელიაო; დიდს ხალხებში ნიკიც დილიაო.“ ამის პასუხად ისევე იმან ეს მოახსენა: „მავისი რა მოვახსენოთ, ევ თქვენ უტყუ უნდა იცოდეთ, მეცნიერი და ნასწავლი კაცი ბრძანდებითო, მაგრამ ეს კი შემიწინააღმდეგ, რომ პატარა ბულბული მშვენიერად ვალობს და დიდი მამალი ყოყლიყოს ვაგას ევლარას ახერხებსო.“ ასე მოუჭრა სიტყვა და მათათვით, და იცით, მოპასუხე ვინ იყო? მკითხვა ალექსანდრემ, ჩვენებურად შინ ვაზდელი ქალი ქ. ბარბარე ჯორჯაძისაო. ახლა ხომ ხედავ, რად ვარ ერთსა და იმავე დროს მოწყენილიც და მხიარულიცაო; ვერ მომიწინებია განათლებულის კაცის აზრი და ალტაცებაში მოყვარე შინ ვაზდელი ქალის გრძობა-ვანებასაო.

მე რაღვანაც ბარბარეს არ ვიცილობდი, ალექსანდრემ წამიყვანა ვასაცნობად. მწერალი ქალი, სო-

ფლიდან ჩამოსული, კერესელიძისთან ჩამომხტარიყო, რომელთანაც ნათელ-მირონობა ჰქონდა; სახლის პატრონმა რომ ჩვენი მისვლის მიზეზი გაიგო, ძალიან იამა და მითხრა: „ეს ქალი ახლა საკუთარ ოთახში ზის, სწერს და ისე შევიყვან უტბად, რომ თითონაც არ იცოდესო. მომავლო ხელი და ძალათი წამიყვანა. როდესაც მე ენ. ბარბარე ჯორჯაძის ლექსებს ეკითხულობდი, სულ სხვა ნაირად მყენდა წარმოდგენილი ავტორი; ჩემის აზრით ის უნდა ყოფილიყო ტან-მორჩილი, გამხდარი, მეტად მკვირცხლი, მოუხეყნარი, სხაპა-სხუპითი მოლაპარაკე და განსაკუთრებით წერის დროს მეტად აღლევებული, მაგრამ წარმოიდგინეთ ჩემი ვაიკება, როდესაც მის ოთახში შევიდით: სტოლთან იჯდა ერთი საკმაოდ მსუქანი, მოსული, თელ-ტანადი ახალ-გაზდა ქალი, რომელსაც მუხლი-მუხლზედ გადაედვა, ზედ ერთი ფურცელი ქალაღი დაედვა და დინჯად ლექსა სწერდა. ეს იყო მისი უკეთესი ლექსი „არაგვი“. მაშინ მეც შევიტყე, რომ თუ არ მუხლზედ, ძველმებურად, ისე წერა არ ემარჯებოდა. ნეტავი ახლაც ისე სწერს, თუ არა?

აკაკია.

ღ ა რ ი ბ ი

მე უფალო, გადმოხმდე, შეისმინე ჩემი აჯა: ამ წყევლმა სიღარიბემ, გული მოკლა, დამისაჯა...

ზამთარია, სიცივით ეთრთი, თავზე ქედი, —ტანსუარაჯა, ბედ-კრულს სისხლი გამეყინა, აღარა სცემს გული, მავა.

ვეოღები გაზაფხულსა, მეტ ლოდინმაც გული სტანჯა. გაზაფხული, გაზაფხული, თორემ გზები დამეხანჯა!

მ. ლ.

მ ა ტ ი ა ნ ე

მ დღეებში შეგვხვდა ორი წერილის წაკითხვა: ერთი „ეკლის“ მატანესთვის არის დაწერილი და მოგვიხირობს სასტიკის ზამთრის ამბავს სენათში, სამი კაცის სიკვდილს თოვლის ზეცებისაგან, ერთი სიტყვით იმისთანა რასმე, რაც ხშირია ამ თოვლიან-ყინულიან ქვეყანაში. მეორე წერილი კერძოა, შეგვხვდა ერთ საკმაოდ განვითარებულის კაცის ამბავს, რომელიც მღვდლად წასულა სენათში და იქ სამრევლო სკოლა გაუხსნია.

ჩვენ ეს უკანასკნელი უფრო საყურადღებოდ მიგვაჩნია:

„წავედი მღვდლად სენათში და გაემართე სკოლა, სადაც ამ ქვამდ ოც-და-ჩვიდმეტი პატარა სენანი სწავლობს“, სწერს ახლად ნაკურთხი მღვდელი ერთს თავის მეგობარს. „სწორედ ამით მიღვია აქ სული. რომ უყურო ღარიბ, მაგრამ სიცოცხლის საცემ სენანს ბავშვების წერა-კითხვას და ქართულად ლაპარაკს, ალტაეცაში მოხვალ. მაღვ თივისებენ ქართულ ენას. მღვდლისათვის მართლა ძალიან სასარგებლოა ეს სამრევლო სკოლა. ჩემს შევირდებს მაგალითად ვასწავლე ქართული საეკლესიო გალობაც; ყოველ წირვა-ლოცვაზე ოც-დაათი მოსწავლე გალობას მეუბნება და ხალხმაც სიარული დაიწყო... ექვსს დღეს კვირაში ვასწავლი პატარაებს და მეშვიდე დღეს ეკლესიაში ხალხს“.

„ხალხმაც სიარული დაიწყო“... დილაღ დაწყებდა, რაკი ნახვდა ქეშმარიტს მოძღვარს, კავშირის დამამყარებელს თვით ხალხსა და ეკლესიას შორის. დილაღ დაიწყებდა, რაკი გაიგონებდა მამაშვილურს დარიგებას ახალის მწყემსისას და მოისმენდა მწყობრს გალობას ოც-დაათის ჩვილის ყრმისას, თავის შვილისას, ძმისას, დისას. ეინ უზამს პართლაღ ხალხს მისიონერობას, ეინ დააყენებს ქეშმარიტს ქრისტიანულს გზაზედ, თუ არ იმ ხალხისავე შვილი გონება განვითარებული დამისი სიყვარულით მტკიცედ გამსქველული? —მერე რა ხალხს და რა ვარემოკებაში ჩაყენებულს?

თითქმის ველურს, განადირებულს, მთა-კლდეებში შემწყვედიულს ზეწლიწადში შვიდი-რვა თვე მთელ ქვეყნიერობას მოწყვეტილს. ხალხს, რომელსაც სახელით თუ სწამს ჩვენი სარწმუნოება, თორემ ნამდვილად კი თავის დეკანოზებსა და პაპებს მისჩერებია და მათგან მოელის სიეთესა და ლოცვა-კურთხევას.

სწორედ ძნელია, მეტად ძნელია ამისთანა გარემოებაში შრომა და მოქმედება საუკუნოდ მოწყვეტვა იმისთანა ქვეყანაში,

„სადაც ჩანსჭრა გადმოჭჭუს ბროლი-წუღიანი,“

სადაც თოვლიან ყინულიანი მთები ცთამდე აყუდებულან და პოგზის მასლას თუმცა ბევრს აძლევენ პოეტებს და მოგზაურებს, მაგრამ რომელი ყურება მუდამ-დღე გულს უმჩიმებს აღამიანს და ანდომებს ნახვას მზარეულის, აყევებულის, მზიან ეაკისას. დიდი სიმზენ, წნეობის ფრიადი სისხტაკე, ნამდვილი წარმოდგენა აღამიანის ელისა არის საჭირო, თითქმის ქრისტიანებრივი მოციქულობა, რომ ამისთანა მდგომარეობაში ჩაყენებული პირი მტკიცედ დაადგეს ერთხელე ამორჩეულს გზას და არ უმტყუნოს ბოლოამდე თავის იდეალს, ნება-ყოფლობით ნაკისრებს თავის წმინდა მოვალეობას.

მალე ტფილისის ქალაქის საბჭო დაიშლება და ახალის კანონის წესზედ არჩევნები მოხდება. ამზობენ ეს არჩევნები მაისის 16-ს დაიწყებო. მაგრამ ამ მიწურულებში ძველი საბჭო, რომელსაც ასე უდროოდ დღე მოუსწრაფეს, მაინც არ იშლის თავისას, შეძლებისამებრ უთითებს ქალაქის სხვა-და-სხვა ნაკლებეანებაზედ და უჩვენებს საშველ გზას. წარსულს სდამახუნე, მაგალითად, ჩამოვარდა ლაბარაკი იმპერე, რომ ჩვენი ქალაქი სრულიად არ აქცევს ყურადღებას ბაღებისა და ხეების გაწვენებას, გამწვენიერებას. სხვა ქვეყანაში იმე შეუთვისებიათ ამათი სარგებლობა, რომ თითოეულის ხეს შეიღსავით უფლიან, ანე-ბიერებენ და სასახელოდ მაინნათ მრავალ-ასწლოვანი უზარ-მაზარი ხეები, მოწამენი მათის წარსული-სა. სცადეთ და პარიჟში, ან ბერლინიში საზოგადო-ბაღში ბუჩქს ან ხეს თუნდ ოდნეე ქერქი აცალეთ, მაშინეე ხუთი-ექსა ფრანკუნი, ან ნემციე მოგაციე-დება და მიგიწვეეს პოლიციაში მათის ჩაზოგადო-საკუთრების ვაფუტებისათვის. ჩვენში სულ სხვაა. ჩვენ არამც თუ ახალს არას ეაკეთებთ, ასწლოვან ხეებს უწყალოდ ეაკფეთ და მათ ადგალას, ეინ იტის, რას და ეისთვის არ ეაშენებთ. უკანასკნელ საბჭოს კრე-ბაზედ ხმოსანმა არჯეეანიმემ მიაკცია ქალაქის უწ-რადლება მასზედ, რომ დიდი ბალი შუა ქალაქში უწინდელ ყაბახის მოედანზედ გაშენებული და მთა-ეარ-მშართებლის თ. ბარათინსკის მეონებით მშე-ნიერ სასიეროდ გადაქცეული, ახლა ისეთ მდგომარეობაშია, რომ პატოისანს კაცს იქ აღარ შეესვლე-ბაო; რომ ჩინეს შეიღებს, ძმებსა და დებს უნებუ-

რად ამ ბაღზედ უდევთ გზა და სახლსა და სკოლას შუა ჰკარგავენ იმას, რასაც ეერც სახლში და ეერც სკოლაში ეელარ შეიძენენო,—ჰკარგვენო მორცხეობის გრძობისა იმ უწმინდურის და უწნეო ყოფა-ქცევის ხილვით, რის ბუდედაც ეს ბალი გადაქცა დღისა და დამის ყოველს დროსა და ეამსაო.

საბჭომ, ამ სიტყვით ჩაგონებულმა, მიიღო წინადადება ხმოსანის ა. ბაქრაძისა, რომ წრეულობით ხუთასი თუმანი მეტი გადაიდოს როგორც ამ ბაღის შეკეთებისა და მოვლა-პატრონობისათვის, ისე ქალაქის სხვა ადგილებში ხეების გაშენებისათვის.

ხმოსანმა მ. თამაშოვმა მიაკცია საბჭოს ყურადღება მასზედ, რომ სასურევილია ამ საქმეს გამგეობა ესლაეე შეუდგეს და არ გადასდოს ისე, როგორც ბევრი სხვა ამ ევარი ახალი საბჭოს სასარგებლო აზრის განზორციელება ვადასდოა.

ერთი მიზეზითაკანი

ჩვენებურსაფლებში მეურნეობის დაცემას

I

ნებურად მაგონდება წლებიანდელი ახალი წელიწადი. ერთ ოჯახს შეუნახავს ძველი ჩვენებურსაფლება და მის კერას-წინ ეხედავთ თელის ტუბაკს „საკლეველად“ შემოტარებულს ახალწლის დამეს. ტუბაკზედ აწვეია ნამსცხარის გუთნები, უღელი, ბარი, ორმო, ჰეოლა... მაგრამ ყველაზედ ბლომად ხმლები! მთელი ჩვენი ქვეყნის მიმართულეებას მიხატვის ეს, ჩვენი სოფლის ცხოვრების მთელი ფილოსოფია არის ამაში გამოხატული.

კერასთან მყოფმა ღია კარებიდან ვაძვებე ცაში აყუდებულ საოცარ მოხაზულობის მწვერვალთ, აქედან თვალი უნებურად დაქანდა ტყით მოსილ მშვენიერ კალთებზედ და დაჰყვა ძირებზედ ბლომად ეეება ეეება მზრის სოფლის ალაზნის ევლზედ ქაბამედ, ნუნამდე... ცხადი იყო ჩემთვის, რომ იმ მოსეს, რომელსაც მოეყენა ჩვენი ხალხი ამ მართ-ლა და რძე-თაფლ მომდინარე ქვეყანაში, შეგნებუ-ლი ექნებოდა მხნეობასთან შეუპოვარი თვისებად ჩვენის ხალხისა... ამ მართლა ბარი, გუთანი და წე-რეპეი არა ემაროდა, არამე ერთი შეპრჩინოდა ამ მშე-ნიერ და პოხიერება—დაუშრეტელ ქვეყანას... ეს კლდე-ანი ფინლიანდია, შეეცია და ნორეგია ეი არ იყო, რომლებზედაც თვალი არ მოსულია უკანასკნელ მე-ომარსაც ეი და მკვიდრთ არენი მესცილებია. იმიტო-მაც იყო საჭირო ჩვენში ბარსა, გუთანსა და თოხ-თან ხმალი, დიადი მკლავი, მხენი და უშიზარი გუ-

ლი, თორემ არამც თუ სამშობლოს, მზის შუქსაც კი გამოასალმებდნენ მტრები ერს...

ღიად, მიხვდი, რისთვისაც პურის გუთნებში ბარსა და ნამგლებში ბლომად აერიათ ხმლები ტაბაჭედ... ყოველ მამათ-სქეს ყმაწვილისთვის დავკრა დიასახლისი ხმალი... დღდათ სქესს კი თავიანთთვის გამოეცხოთ: ჯარა, თითის-ტარი, ფურის-ტუ-ტუ, ქათმის კლანჭი... ამით მირთმევასაც თავის წეს-წყობილება აქვს: დიანეი შეექცევიან მხოლოდ ჯარას, ფურის-ტუტუს, ქათმის-კლანჭს, რომ ამითი სიყვარულით იყვენ გამსკელოლნი მთელი წელიწადი; მამაკენი სკამენ ბარს, წერაქეს, ხმალს, ეგება მათი ხელმარჯვედ ხმარება „დაგვეყვებომა“...

II

ერს, რომელსაც თავის სიცოცხლე მეურნეობასთან შეუყისსო-ხორცებია, იმ წერტილამდის მაინც უნდა მისულიყოს, საიდანაც დაქვეითების ნაცელად, მისთვის აღვილია ამ საქმეში წინ-წყავეა. ღიად ეს თითქმის ასეც იყო ჩვენში ამ თხუთმეტის და ოცის წლის წინად. ბერი რამეც მხოწმობს ამას, მაგრამ მრავალმა ვარამმა ერთად თავ-მოყრილმა თავისი დაშართა ჩვენ ხალხს და დააქვეითა იგი მეურნეობაშიაც კი... ერთ მიზეზთვანს ამ წერილში ვაერკვევ.

ვისაც ამ თხუთმეტი წლის წინად ჩენი სოფლისთვის თვალ-ყური უდევრებია, იმას ეხსოვება, როგორ ბეჯითად დადიოდა ყოველი გლები ყრილობაზედ, როგორი ხმაურობა ისმოდა იმ ყრილობებში. იქ ვისიმე მიწოდება სკობრა არ იყო. უქმედდეს ყველა ყრილობისთვის სეზაღებოდა, რომ იქ სასოფლო საქმეს თავის ჭკუის ძალით შესწოდა. იმ დროს სიმღერებში ხშირად ისმოდა ეს აწ მივიწყებული ლექსი:

„სოფელს სტირიან ქალები,
კი ვაქკაცი კვდებოა;
ღმერთო, ნუ მოჰკლავ ვაქკასა,
სოფელი წაგეხიდებოა... და სხე...“

მაშინდელი ყრილობა ქუხდა სოფლის ნამდელი საქმეებზედ, მეურნეობაზედ ზრუნვის გამო. იქ გესმოდათ დალაგებული სჯა ანეულის ხენის ვადაზედ, ფარცების ვატანაზედ, სიმინდის საჭრელად ვასელაზედ, სათიბის შეკვრისა და ვახსნის ვადაზედ, საქონლის საძოვარ იალაღებზედ, გზებზედ, არხებზედ, ბოგირებზედ, ვენახების შესახებ საქმეებზედ, სამლოცვეზედ, ქერი-ობოლოთ ხელ-წაშველებაზედ, „გათრეულას“ *)

* „გათრეულა ალის“ ვადამეტებელი ერთი დღის ნახანია რომელსაც გუთნის-დღეები ქვირე-ობლებს იფად ასიღებენ და ასე შეკვრელ ფულებით სამლოცს მპირაფად. ქვირე-ობერთ ყანის მოძაქ, მოტანა, ვენახის შეშუშავება ხომ სოფელურად ძალიან ხშირად იყო ხოლმე აქამომედ სოფელში.

მათთვის იფად დათმობაზედ და სხე და სხე... იმიტომაც ასეთ ყრილობაზედ ლაპარაკი ყველა გლეხისთვის ვასაგები იყო; ახლა კი სრულიად სხევას ეხედეთ: გლები, მეტადრე რიგიანი მხენელ-მთესველი ძალიან ერადება და მიურბის აწინდელ ყრილობას. აწინდელი ყრილობის ზრუნვა ძალიან შორს არის მათ ინტერესებთან და ამიტომ ყრილობაზედ გლეხთა მიწოდება ვადენელა. დღეს ყრილობაზედ ანგარიშს ლტუნებს და ურადნიკულ სკოლაში ვაწილ კაცებსა აქეთ ალაგი; იმ გლესთ, რომელთაც მინდვისა აღარა სწამთრა და ყოველ ცისმარე დღეს ლამებენ დუქნებში, კანცელარიებში, საპრისტაობებში, საზაფრობებში... აწინდელ ყრილობაზედ ლაპარაკი მარტო ამ გვარ ხალხთთვის არის ვასაგები და ყოველივე ვანაწიეი ამათი მეცადინეობათ დავება... იმიტომაც ახლა უწინაურ ვანაწიეებს შეხვდებით: „რადგან ჩენი დიდებული ვაჭარი არუთინა ხალხის ძაან შემბრალებელია და იფად ჰყიდის ლენოს, არაყს, საპონს, იმიტომ პრისტეს ეთხოვოს შეუამელომა მენდლით დაავლოლონოა.“ ამბობს სოფლის აწინდელი ვანაწიეი. — „რადგან ჩენი პრისტეი და მამასხლისი ძაან არიან ქვეყნისთვის მარგებელნი, იმიტომ მარმარილოს ფიცრებზედ ამოიჭრას ამათი სახელი და კანცელარიას მიეკრასა“, წავიკითხე ამ ორი კვირის წინად ერთ სოფლის ყრილობის ვანაწიე მი... ხენა-თესვის, მეურნეობის შესახებ არა რაიმე არ იწერება. ასე, როდესაც მეურნეობას საერთო მზრუნველობა მოაკლდა, დაქვეითებაც დაეტყო. აწინდელ სოფელში ათასი ყაიდის ვენახის მსხველეს, მწვეწელს და მყელავს, მიურჩქანეს შეხვდებით, ათას ყაიდის მხენელ-მთესველს და საქონლის მომვლელს... ყოველ ნაბიჯზედ ჰნახათ, რომ ერთ ნახანეში შეწერიერი მოსავალია, იმის გვერდზედ კი სათესლეც არ გამოჩნელია. ერთ ვენახს შეწერიერი დასხია, გვერდისა კი ნაცარისიყითლითა ხმება... მიზეზი ამისი ისაა, რომ **გლეხობამ ერთობა დაჰკარგა წარმოებაში**. ყოველი მათგანი ვაცალკეებით და თავისებურად აშე-შავებს თავის საქმეს, ერთმანეთს თავიანთ ვამონაცადს აღარ უზიარებენ... გუთნის, ფარცის და თესლის ვატანას ერთმანეთს აღარ უტანან. ერთი რომ ჰნანავს, მეორე ჰყელავს, მეორე ჰჭკის... ამასთან ყველას თავისი თავი მკოდნდ მოაქეს და სხეას აღარას ეკითხება. ბერჯულ შეხვედრეივარ, რომ ახალგაზდა გლები ვენახს მუშაობს, შემთხვევით შემსწრე ჭალარა გლები კი შემბრალებით თავს იქნეს და ოხვრით ბრუნდება. უნდა დაარიგოს, იტყუეთ თქვენ. მაგრამ ოხვრაც იმის მიზეზია, რომ ბერიკაცი შეკვრელნი აქვს აწინდელ სოფლის სასუქზე ამოსულ ახალგაზდას სული და გული და იცის, რომ უმეტერებისთანა ამაყი ქვეყანაზედ არა არის რა და ვერ უბედავს... უნდა ჰნახოთ ასე-

თი ახალგაზდა, რა სიამით ეწაფება აწინდელ ყრილობაზედ სხვა-და-სხვა ხრიკების ამიდანას, რა ბევრითად უგდებს ყურს სოფლის აბლაკატს და როგორ არ კადრულობს იგი საზოგადოებაში მეთურნობაზედ ხმის ამოღებას... მაშინ მიხვდებით უფრო კიდევ ბევრის ოხერას...

III

ყოველივე ხალხური არის მხოლოდ პირველი ნაბიჯი საქვეყნოსაკენ. იმიტომ კეთილად უნდა იქმნას მიღებული მარტო ის ცელილება ხალხურში, რაც მას ეფროა წრიდან ფართო ევროპიულ, ანუ საქვეყნო სარბიელზედ გამოიყვანს. მხოლოდ როცა ხალხს არც გონებრივი და არც ნივთიერი ძალა არ შეწყვეს ასეთ სარბიელზედ გამოსვლისათვის, მაშინ თვით ხალხური მაინც არ უნდა იქვლებოდეს. სხვაზედ რომ არა ვთქვათ რა, მეთურნობაში ხალხი კონსერვატორობით უფრო იგებს და ყოველ ნაბიჯს მკიდრად სდგამს წინ. ავიღოთ საქართველოს ახალშენებში მტკობრები მემეცები — ეს მართლა და მეთურნობის კალაპოტზედ გამოწყობილი ციო. ყოველ ნემეცს ძველებური ზნეჩვეულებების დაძრღვევის, სასტიკი გინდევნა მოილის: წესი და ედა გუნების განტანისა, თიბვის დაწყებისა, კართოფლის და ჭარხლის ამოღებისა, ევნახების შემუშავებისა და სხვა-და-სხვა ახალშენელთ სისტემადა აქვთ განსაზღვრული, თითქმის საათობით. ყოველივე ახლის შემოღება საერთო ვადაწყვეტილობისა და ბევრითად შეგნების შემდეგ ხდება და ამის გამო მარტობაც არ მოსილით. ყოველ ნაბიჯს საფუძვლად უდევს მამა-პაპისაგან ათასი ტანჯვით შექმნილი გამოცდილება. თვით ნემეცის ოჯახში ხომ გერმანიაში მთელი და ხელოვნებელი ნაშთია წინაპართა: ასი წლის საათი თავის ადგილზედვე ჰკიდია, პაპების ავეჯეულობა ძველებურ რიგებზედ ჩამწყობიებული და ახალს შეილის-შეილები ცოტასედა საჭიროებენ. ნემეცს არ უყვარს სახლის მიბრუნ-მიბრუნება, იგი ნაშთენ ფულებს სხვა წარმატებისთვის ხმარობს და მამა-პაპთ ნაამაგვევი ავეჯი ოჯახში ისევე უხარებს გულს, როგორც უხარებდათ პაპებს... ქართველობაც ამ წესს მტკიცედ მისდევდა. დასამტკიცებლად გაეცხნენოთ, რომ თუმეცა ნემეცის ციო მეთურნობას საჭიროებენ. ნემეცს ამ ოცის წლის წინად შედარება ამ მხრით ამ ორი ციოსა საერთოს ბევრს გეიჩენებდა... დღეს, მხოლოდ დღეს ძალიან აირია ეს საქმე. ერთი მიზეზთაგანი დაეხახელეთ, შემდეგში ეცდები ცი მიზეზიც და ზოგი სხეაც კიდევ უფრო გამოეარკეო.

მ. გულისაშვილი

დღეა ენა

ჩემო ამხრდელი ენო
აყვავილი, იწყე ფიენაო,
გისურვებ, სხვათა ენები
შემოგნატროდეს შენაო.
ავტორი.

მის ცხოვრების წვარია, უკვდავო, დაუშრობელი, ენა მუკური ჯარდას ხალხისთვის და უტყუარობელი; ენა წარსულის მოწყვეტი და მომავლის მშობელი, ეს საბრძანა აწუთის, დაძმარი გაჭურბული;

ენა ჰქვს კაცობრიობას კედლადა და საფუძველად, ენა სექტას ერისა, მასზედ სდგას იგი მითლად, ენა აწის დასურათებს და შეაქმს ხორციელად, ენაში გამოახატვის ბუხების ძალა ერცელად.

ენა ხალხის დადების საღარო შესანსხავი, წარსულთა საწყურეთა შესწის წინ გამოძისხავი; ენა აწის დასურათებს, უხადო, დაუხრასხავი, ენაში მოახსხავის ყოველი მოსანსხავი.

რა ბაჟეა შობოს დედაძა, ბუჟე ჰქვს საწოებელი, ერთად ბუჟეთოსან ენა ამისა მასხრდობელი; ენა თან დასდგეს, მისხურაბს ვითა ერთგული მსალებელი, ენა მისა სჯუბი და მისი მაცოცხლებელი.

ენა მანათობელი გეორგეის ხალხისნობის, ენა სულია ცხოველი ამისა ანსუბობის, ენა ვიჯდოდა ღვთიური კაცობრივის გრძობისა, ენა ერთობის ხადი და კაცობრია მძობისა.

ბაჟეა ენაში გაიხრობს თავისს გარეშეშოს, სულეარის და უსულისს სჯანთ სჯელს და გემოს, ენა რომ წამთარი გაცანტვა და გაცახვული შემოსა, მოქალაქობის, სამართაღს გემოს, გინდ სათემოს.

დედას რომ შეილი მოსტარო, ღარ ახენო თვლითა, მშობლურის გრძობით ნაწლექია დაეწესი ცეცხლის ღლითა; ენა შეუმიცრებ სტანტუკელს კურს ენულის წყლითა, მაგრამ შეორეს დახატვის ბუხებრივისა ძალითა.

თუ ხალხს სამშობლო წართვით, განსდგენით სხვაგან სუელშია, ხალხი კელაუ ხალხად დაწმება, არ დაინთქმება სურელშია; ან შეიქმს ახად სამშობლოს უდაბურს ტუე და ეელშია, ან დაბარუნეს თავისის, მტერს გამოსტანებს ხელშია.

რაცა ჰქვს, ექვდა წართვით, ნუ შეეხებით ენას, და როცა ენას წართმეეთ, დაჯგურგავს ხელა-სიმენას; ენა დაბარუნეს წართმეულს, დაეწესს გბლთა ღრუქენას, ბოლოს გაჭრება, მიკვება, მოსობს სულისს ქქენას.

არან ზოგი ქალ-ვაჟი ჩვენეუ მიწის შეიღებო, სასწავლებლებში გაუღაღნა, სიყრმადგან ნაცოდველები, აღარ მოგვანან ქართველებს, გგონათ, გამოცვალალები, თავის ქანჯედ საუბარს ირცხეან დღორციელები.

ესა გვაქვს წინაპართან, ვით განში გადმონაგვნი და როგორც სეუღა, ესა უმადღეს მატეო-საგვნი; ეინც ესას დაამახინებს, აქმნება მისი დამცემი, ის ჩათვლება საყრად, ვითარ თუა გამცემი.

რომელიც გაცნედას უცხოზედ მშობლიურს ანაბასს, ის თავის მძისაც უმუხთლებს, გულში ჩასობს დანას, ეინც დედა ერთ არ უმადღეს თავის სამშობლოს ანასს, ქებას წალ ზიზღათ ეისსებუ ქართველს ამისთანას.

თ-ლი სვიმონ გუგუნავა.

დღეობა, ღამისთევა და საცობა

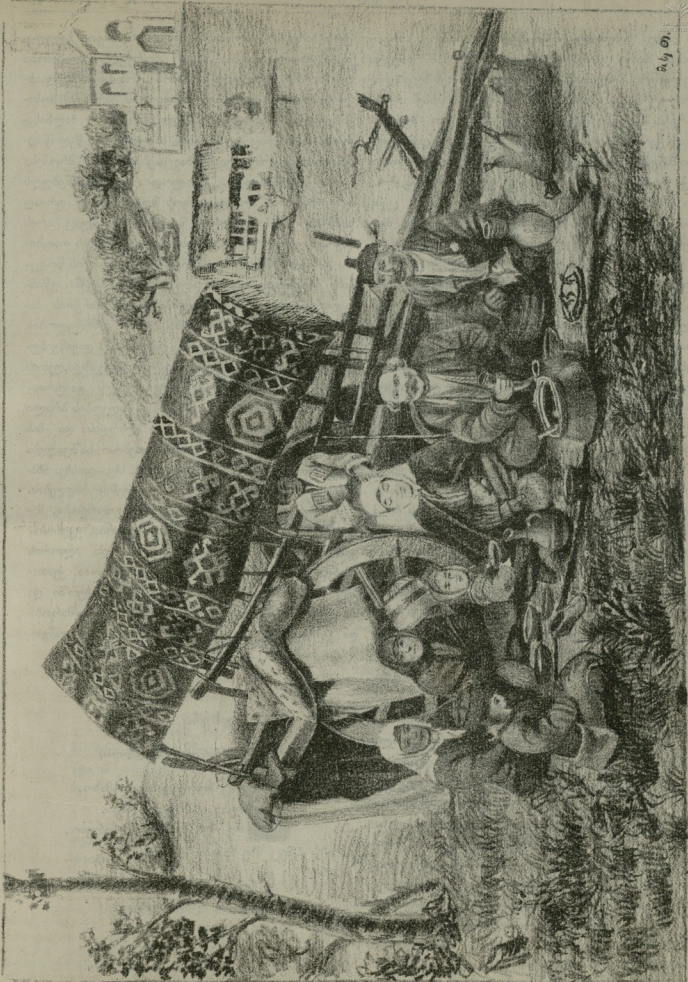

ზაფხულიდან დაწყებას საქართველოს ყოველ კუთხეში ადგილობრივი დღესასწაულობა. ყოველს ძლიერს ხატს, რომელსამე ეკლესიაზედ დასენებულს, წელიწადში ერთი დღე მინც მოუწევს, როდესაც იგი იდიდება ყოველი კუთხიდან მოსული მლოცველებისაგან. თითოეული ოჯახი, რომელიც ითვლება ხატის კაცად, ესე იგი რომელსაც იმ ხატისათვის რაიმე შეუთქვამს, მოვალეა, წაიღეს იქ თავის ოჯახიანა, წაიყვანოს შესაწირავი, ან ცხვარი, ან კურა (ორი წლის მოზგერი), ან ვაცი (სავლიობა თხა), ან მამალი, ან და ნაწარმოები ხელსაჭმისა; ამასთანავე წაიღებს რამდენისამე დღის საგაძლს: პურს, ლეინოს, საკლავს და წაე შეთქმული ოჯახი ღამის სათევედ. დღესასწაულის წინა დამეს ეკლესიაზედ მისული ოჯახი ათესს ღამეს, ესე იგი დაანთებს ცეცხლს, თუ ეკლესია მაღლობს მითან ადგილშია და ციფა, ან არა და სათთელს. ბეგრს მლოცველს წმინდა სანთელი და საკვეცილიც მიაქვს შესაწირავად. ყოველი მლოცველი ბეჯითად ასრულებს მას, რაც ხატისათვის შეუთქვამს. ზოგი მიდის ხატობას ჩარდახიანი ურმით, ზოგი ცხენებით, ზოგი ქვეითად. ხშირად მოხდება, რომ მძიმე ავადმყოფის დედა, ან ცოლი შეუთქვამს ხატს: „თუ ავადმყოფს მომიჩჩენ, შენმა მადლმა ფეხშიშველი წამოვიდე შენ თაყვანისსაცემლადა“. ამის გამო ბეგრი თავადისშვილისა და კიდევ უფრო დიდი-კაცის ქალები მიდიოდენ უწინ ფეხშიშველი ხატობაზედ. ვინ არ იცის, რომ მეფე ერეკლეს მუდლუც, დარეჯან დედოფალი, ფეხშიშველი წაბრძანდა სახალხიდან მეტეხის ეკლესიაში ღეთის-

მშობლის შესავედრებლად, როდესაც მეფე ერეკლე ასპინძის ომის ვადასახდელად იყო წასული და როდესაც ტფილისში ხმა დავარდა, რომ მეფე დამარცხებულია. ღამისთევის დროს შემთქმელმა მლოცველმა არ უნდა დაიძინოს მთელი ღამე, უნდა ილოცოს და აასრულოს ხატის წინაშე, რაც შეუთქვამს. ბეგრი მლოცველთაგანი ღამისთევის დროს რამდენჯერმე გარს შემოუვლის ეკლესიას მუხლ-მოყრალი. ზოგი დედა-კაცი მოიტანს თითისტარზე დახვეულს ბამბის, ან ღაზის ძაფს და გარშემოახვევს ეკლესიას, შემდეგ თეთი თითის ტარსაც საყდრის კედელზედ მიარქვამს. ღამის მთვლელებს და მლოცველებს გარდა მრავალი ხალხი სტუმრადაც მიდის იმ სოფელში, სადაც ხატის დღესასწაულია, ან ხატობა, იციან. ყოველს ოჯახს იმ სოფელში ჰყავს სტუმრები თავის შეძლებისამებრ: ზოგი ოჯახის მონათესავე, ზოგი მეგობარი და კარგი ნაცნობი. ყველანი, დღეობაზედ მოსულნი, ეკლესიის შემომავლად იწოდებიან, მოიყრინ თავს ეკლესიის ვალანში, მოისმენენ წირვას და ნაწირვებს ვამართვენ თემობას, სადაც ქალი და კაცი ეძლევა ღვინს, მზიარულენს, ფერხულს და თამაშს.

ხშირად ამისთანა თემობაში იმართება სხვადასხვა დროს გატარებაც, მაგალითად ჭიდაობა, ჯირათი და სხვ. ქალაქებში კი ხშირად იცოდენ კრივის გამართვაცა. მაგალითად ტფილისში განთქმული ყოფილა კვირაცხოვლობისა და მთაწმინდობის კრივი. ერთს ამ გეგარს კრივს, რომელიც მომხდარა მთავარამართელის ციციანოვის დროს თ. დ. ი. ბებულაშვილი ასწერს შემდეგი სიტყვებით: „როცა ქალაქს გარეთ დიწყებოდა კრივი, მაშინ დედაცუკები აირჩევიდენ მალობს ადგილებს, საიდანაც ძალიან კარგად იხედებოდა კრივი ძირს მიწდარზედ... ძალიან კარგი საყურებელი იყო თეთრი ჩაღრიანი ქალები, რომელნიც ბაწრებდა ვაბმულნი მთების სერებიდან ვადმოკურებდენ მოკრივეებსა. ისინი ყვირილით და წაქვზებით აწმენებდენ მოკამათეთა... ქართველს ქალს ის უფრო მოსწონდა, რომელიც კრივში მხნედ ობობდა და მოკრივეც თვის არ ზოგავდა, რომ თავის სატრფოსათვის ესამოიფენინა და სახელი დავეღო. რასაკვირველია კრივს კარგი მნიშვნელობაც ჰქონდა. ქართველი ყმაწვილობიდანვე ეჩვიოდა ბრძოლაში ხერხიანობას, თანდათან ემატებოდა ბურებითი გამგებლობა, სიტკიცე, სიმარჯვე, თვალის სიმკერცხლე, ერთი სიტყვით ყველა თვისება. რაც კი ბრძოლაში გამოადგებოდა...

„თერთმეტ საათზედ მოვიდოა თითონ ციციანოვი თავის ზღეზულებით—ამობს ბეგუთაშვილი—

და დადგა სოლოლაკის მთაზედო. ციციანოეს გარეთ-
უბნის მხარე ეკირაო... ბოლოს ზურნამ დაუტრა
ძველებური სიმღერა, ქოროლოფ, დააძახეს ბუცი(ლო-
როტოტო) და გაიშართა კრივი. ჯერ შევიბნენით პა-
ტარები. სხვებში მეც გამოხეტი; დაეიწყეთ შურდუ-
ლით ქვის სროლა, თან-და-თან ვუხსლოვდებოდით
ერთმანეთსა და კრივში ვითხოვდით. ერთი ჩემტოლა
ბიჭი მომეარდა, იქით და აქეთ ხტოდა ჩემ წინა, რომ
ქვა არ მიმერტყა; ბოლოს ვეცით, დაუწუყეთ ცემა
ერთმანეთს. ჩემი მოწინააღმდეგე დატეკრით და მეც
ტურტი გამოხეთქა. ამ დროს მომეარდა მამაჩემი და
უნდოდა შინ გავეგზავნე. ახალი სკოლის მოსწავ-
ლეებს აკრძალული ექცონდა კრივში სიარული. დი-
დი ხნეწით და ტირილით ისევ დამარჩინა, ტუჩი
წყლით მომბანა, შემსეა შინაყვის ცხენზედ და გვერ-
დით ამომიყენა. თუმცა ტუჩის ტკივილი ძალიან მა-
წუხებდა; მაგრამ სანამ ბრძოლა არ ვათავედა, შინ არ
წაესულეარ. პატარა მოკრივეებს მოჰყვენ უფრო მო-
ზრდილი ბიჭები და შემდეგ ეაქცევიტ ჩაერიენ.
გაცრხარდა ბრძოლა. ბოლოს მთელი გარეთუბანი და
ქვემოუბანი თავიანთ ვარეებით შეიბნენ...“ და სხე.

ბებუთაშვილის სიტყვით იმ დღეს ქვემოუბნე-
ლებმა გაიშარჯეს. ციციანოეის მომხრეები დამარ-
ცხდნენ. თავადებმა მთავარ-მართებელს სთხოვეს, რომ
ერთი გმირი მოკრივე, საათო, თავის ამხანაგებით,
ოზმოც-და-ათი რჩეული ეაქცევიტ, მოეყიდნა, იქნე-
ბა წაგებული კრივი ისევ მოიეგათო. მართლაც ცი-
ციანოემა საათოს ერთი ქისა ოქრო აჩუქა ამას შე-
მდეგ საათომ და მისმა ამხანაგებმა დასტყვილეს ეაქ-
ცურად, ჩაერიენ დაღალულ ურდოში. კრივობდნენ,
როგორც გააფთრებელი ლომები, და ბოლოს დაი-
რრეს ქვემოუბნელები, წაგებული ომი ისევ მოიგეს.

ამ გვარი დროს გატარება გაგრძელდა ტფილის-
ში, განსაკუთრებით მთაწმიდობას და კვირაცხოვლო-
ბას უკანასკნელ სამოც წლებამდის. იმერეთში ქართლ-
ში და კახეთში ხატის დღეობას დიდს მნიშვნელო-
ბას აძლევს ჩვენი წრი და მართლაც ეს დღეობები
ერთად ერთი დამაკავშირებელია დღეს ჩვენი გვარე-
ბის, მოყვრების, ნაწილობების და წათესაფებისა. ხალხი
გროვდება, ერთად დროს ატარებს, ერთმანეთის მოი-
კითხავს, იგებს ავსა ბ კარგს ერთმანეთისას; ჯერ-ჯერო-
ბით ეს არის ცუცხალი დამაკავშირებელი საშუალებ-
ბა ჩვენის ერისა ერთმანეთში. ბევრი უჩივის დღეობას
და თემობას, ვითომც იგი იოსლ უსოზო ხარჯი, ოჯა-
ხის გამლარობებელი; მაგრამ იმის დეც არ ვარკვა, რომ
ქართველმა ოჯახმა სულ კარი გამოაკეტოს, არავინ
ალარ ინახულოს და თავიისანებთან კავშირი გასწყეი-

ტოს ხარჯის აცილების გულისთვის. ასეთი ჩვეულებ-
ბა, მეტადრე ჩვენში, სადაც შორეული მოყვრობა
იციან, მიუცილებლად საქიროა ერთმანეთის დახ-
ლოვებისათვის და ყოველ დღიუტრის ვარამის მოსა-
ქარეებლად, ნამეტნად დაბალი მშრომელი ხალხისა-
თვის, რომელიც დღეობების საშუალებით წელიწად-
ში რამდენჯერმე გულს იხალისებს ახალი შრომისა
და მოქმედებისათვის. მხოლოდ ამისთანა ჩინებულს
ჩვეულობას ამ ბოლოს დროს მოჰყვა ერთი ფრიად
სამწუხარო და ბოროტი შედეგი, რომელიც არის
ნაყოფი ესრედ წოდებულის ახალი სოფლის თაობისა.
ყოველი ახალგაზდა მალალის თუ დაბალის წოდე-
ბისა მეტისმეტი თავმოყვარე და ამაცი შეიქნა. უწინ-
დელი ქართული დაზნაისლობა და ერთმანეთის პა-
ტივისცემა დაეიწყდა. ახალმა დრომ უზრდელობის
მეტი არა შეგვიძინარა, უმცროს-უფროსობა დაეიწყებუ-
ლია. როცა დღინო-ნასეგამია სოფლის ახალგაზდა, ლეთის
წყალობა რომ უთხრა, მაშინვე ხანჯალს დაატრია-
ლებს. მაგრამ ეს ხომ თემობის და დღეობის ბრალი
არ არის. ეს არის შედეგი ცული აღზრდისა და მის
გაუმჯობესობის მეცადინეობაში ეცქერბო საშუალება
ასეთი ცული ჩვეულების გადადგებისა. სხვა-და-სხვა მხა-
რეს სხვა-და-სხვა დღეობას უფრო აქცევენ ყურადღებას.

იმერეთში სახელგანთქმულია გიორგობა, მა-
რიობა, მოწამეთობა, ამაღლობა, ელიობა, ეცნობა,
კონხიჯრობა, უკანეთობა, ქაშეთობა და ილორის
წმინდა გიორგობა. ქართლში—გერისთობა, ქვათა-
ხეობა (მარიაობა), მცხეთობა და სხე., კახეთში და
მთიულეთში,—ალავერდობა, ხანპატობა, ლაშარობა
და კვირიკობა. ეს უკანასკნელი დღესასწაული სეანეთ-
ში და რაქაშიცა ძალიან იციან.

გ—ლო.

ხალხური ლექსები

(გუბია წიწნა-ლა გ. აფანაჟულისა)

უმც მომიკვდები, ლამაზო,
ნუმც გამიხდები ავადა,
თუ შენ მომიკვდე ტურფაო,
მეც მზე ჩამოვა შეადა!..

— სიყვარულმა და წდობამა
სიკვილ არ იცის ქალისა...
ნეტავი ნისლად მაქცია,
გადმოვიფილი ქართია.
ეჭ დევიწყებდ წვიმასა,
სადაც შენა მხნავ ხართია!

— შენმა მზემ, შენი სურვილი
არა გეანილა სხვისას;
დანთებულს ცეცხლსა გეანილა,
დაქექებულსა ცისასა!..

— მომერყეინა ტირილნი,
შემომეყრება გულსაო!
რაბან შენ მომაგონდები,¹⁾
სამ დღეს არა ეჭამ ჰურსაო.
მე კი ძალიან მიყვარხარ,
შენ კი არ მივდებ ყურსაო!

— შიში მიშლის სიყვარულსა,
უტვლელობა ნახევასა;
არ მოკვლის ჩემი გული
შორით გადმომრახვესაო!

— მე უშენოდ შენმა მზემა,
სარცხი არას მესარცხება;²⁾
გინდ მოვიდენ ცხრანი მზენი,
მე უშენოდ არ დამცხება!

— ქალო, გინდოდი, მინდოდი,
თავსაც შენავე ჰლილობდი;
რა მიჭირს აძრახლობასა,
თუ შინ არ შემოხვიდოდი?!³⁾

— თითს ბეჭედი, ხელს კალათა³⁾
ალახანმა წამყარაო.
ჩვენ ცოდეა ჰქონდეს იმასა,
ვინც ჩვენ ერთურთს გაგვეყარაო!

— გორის პირს მასკელავ ამოხდა,
მასკელავი მეშენიერა,
დაგსაგონდები, ქალო, —
იცოდე, მე შენი არა!...

— ნეტავი შენსა პატრონსა,
მა შენს მკლავზე მწოლარესა!
წყალს კიდე დაიძინება:
მე არა, შენს მგონარესა!...

— გზათ წაღმე, ფეხნი უკულმე,
თვალნი შენკენა მრჩებიან;
ენათავან და ჰორთავან
ერთად არ მიგვესვლებიან!

— იქროლოს თუ კი იქროლებს,
ზენა ქარმა და ქვეწამა;
ეგებ ერთგანვე შაგვეყარეს
ჩვენმა ბედმა და წერამა!

— იმი მთაველა ყორანი
დაჯდომას იყო, ვადასცდა;
ეპ შენს გონებას, ქალო,
ალარც მე გევექ, სხეაც დაგცდა!

— შენსამც მომკლა კალთაშია,
შენი ხელით მახსა წყალი;
არც თუ მაშინ იტყოდია:
„ჩემთვის მოკვდა ე საწყალიო?!“

დ ა რ ი ა ნ ბ

მს არის შესანიშნავი მთის კარი რუსეთიდან საქართველოს გადმოსასვლელი. აქ თითქოს თვით ბუნებას გაუჭრია კავკასიის უმაღლესი ქედი ორის მდინარის საშუალებით — გადმოვსა აზაგეთი და გადაღმა თერგის წყლით, რომელსაც ძველად უწოდებდნენ **ლაშკეკად** ანუ **ლაშკხად**. ამ ორს ძლიერს მთის ხეცს ადამის წლიდან ურღვევით და უჭამათ თვით კავკასიის უმთავრესი კედელი, „შეუთხვლებიათ იგი ფიცარსავით. ამის გამო თვით სიმაღლე ქედისა დაწეულა, დაფუტურობებულის კლდეების ჩამონგრევით ნელნელა ჩაზნექილა. ამ გვარიბუნების ძალთა ბრძოლა ამ ხეობაში ძალიან ცოცხლად არის აწერილი ჩვენის ნიჭიერის მწერლის ა. ყაზბეგისაგან. აქ დარიალას ზევით საშხრეთისაკენ არის ყუდოს ხევი, რომელზედაც დღეს საქართველო-რუსეთის საშხედრო გზა გადის. ეს ყუდოს ხევი ჩადის თერგის მდინარეში. ყუდოს ქედს ა. ყაზბეგი ეძახის „ყუროსა,“ რომლის ერთ თვალ-აუწვდენელს კლდის კედელს ჰქვია „კილობანა.“ ამ კლდის წვერიდან ჩამოდის მუდამ ქვის ზევი, საოცარი სანახევია ამ კილობანა კლდიდან ბუნების ძალთა ბრძოლა ერთმანეთში.

„თუ ქარისაგან, თუ აედრისაგან დაფულურობული კლდეები იშლებიან, ზტომით და რახრახით მოგორენ ზევიდან ქვები, რომელთაც ერთმანეთის დატაკების დროს ეღვასავით შუქი გამოკრთის, გაიფშენიტებიან და ჩადიან ქვევით ყუროს ხევიში, სადაც ქვები გროვდება და კლდესავით ედება ერთმანეთზედ. მეორე მხრიდანაც წყნარად მოკურავს რბილი შავი ქვიშა, წყალ გამჯდარი და დანოტიოვებული, რომელიც ზედ ფეხარება ხოლმე ქვებს და ამგვარად

¹⁾ რახან, ახან, ნახანის, ახანის — ამ სიტყვებს „როცა“ — ს მნიშვნელობა აქვს. — ²⁾ სარცხი — სარცხი. — ³⁾ კალათაში ფშავლის ქალები ფერად-ფერადი ბაწრის გორგლებს (თხორებს) ალაგებენ „საწინილად“. მკლავზე იკეთებენ და, როცა ფეხით სადმე მიემხეზარებიან, გზაგზა ქსოვენ წინდას, კალთა დიდი არ არის: შიგ სამი წყვილი წინდაც არ მოთავსდება.

დ ა რ ი ა ლ ა

ამაგრებს ამ ბუნებრივ კედელს და აგუბებს წყალს. ყუროს მთის წვერები რბილის შავის „ქაქისა“ (ქვიშისა) იფენიტება და ხრამავს, უცნაურად ღორღავს ადგილებსა. ცოტა ქვევით გამოყენავს ანკარა წყაროები, ისეთ რიგად ცივი, რომ კაცი ერთს სტაქანსაც იმ წყლისას ვერ დაღვეს უსვენებლივ. როცა მზე დაჰერს ამ ნოტიო ალაგებს, უცერად ავარდება ხოლმე ოშნივარი და ამდროს მოისმის ჭახანი, ხრიალით გამოსკდება მთიდან წყალი, რომელიც წარმოუდგენელი სიჩქარით გაემართება ქვევით ხევისკენ; ვერა ქე, ვერა კლდე ვერ შეაყენებს მის ძალას: წყალი, ქეიშა, აუარება ლოდები და კლდის ოდენა ნამზღვევები ერთმანეთში აჩეული და გაზღელილი მიექანება თვდაღმით და დაეტაკება, რაც ძალი და ღონე აქვს, გადახიდულს და კლდის კვლად შეგჯუფულს წინად დაგროვებულს ზეავს, რომელიც ველარ იმაგრებს ამ ახალს მოწოლილს ძალას, იგრილებს ეს კედელიც და დამაყრუებელის ხულით, ქვევის და კლდის ნამზღვევების ერთმანეთზედ რახა-რუხით და ხრიალით

ჩემზედა თერგში, რომელსაც თითქოს კისერზედ შემოიგდებს“. აქ განდებდა სიკედილ-სიციცხლის ბრძოლა თერგსა და ახალ ჩამოტანილს ზეავს შორის; თერგი ახტება კლდიან ყორეს და გადადის ზედ. წარმოუდგენელი სურათია ბრძოლისა: ყუროს თავიდან წამოღებული ლოდები თერგს ქვეშ მოქცევიან და მიეშურებიან თითქოს დასაელეთისკენ; თერგი კი გარისხებული, აქაფებული ზედ გადადის და გაცოფებული მიეშურება ჩრდილოეთისაკენ.

„კაცმა უნდა ნახოს ეს ორი ძალა, ჯვარედინად ერთმანეთზე გადახვეულ-გადაჭლობილი, მოსისხლედ მებრძოლი...“ მათი ბრძოლა, ღრიალი, ტალღების ჰაერში სროლა, თითქოს ერთმანეთს მუჭა-მუჭად ჰგლეჯენ თმას და ჰაერში ანიაფებენო. ურიცხვი წყლის წვეთები იბნევა და რამდენისავე საყენის სიმაღლეზედ ბურუსად არის გამდგარი წყლის ოშნივარი. „აქ თქვენ ჰხედავთ, რაღაც გაცოფებით მებრძოლს ბუნების ძალას, ტირილს, კენესას მუქარას და თმა-ყალზედ გიდგებათ...“

ამ ალაგიდან ქვეით ჩრდილოეთისკენ ხეობა თან-და-თან ვიწროვდება დარიალამდის, სადაც ხეობას სივანე, თითქმის ორმოცი საყენიც არა აქვს. მარცხნივ და მარჯვნივ ცამდის ამათული კლდის კედლებია. მართლაც ეს ალაგი ძალიან მოხერხებული არის გასამზარებლად; ქვეყნის ხალხიც რომ ზედ შემოაწყდეს, კარის ბჭეს ვერ შემოვლევს. ყოველ ზამთრობით ამ ხეობაში ალაგ-ალაგ ჩამოწეება ხოლმე ისეთი თოვლის ზეაგები, რომ ხან-და-ხან თევზობით შესწყდებოდა ამ გზით ჩვენსა და რუსეთს შორის მიმოსვლა.

სხვა ისტორიული საბუთიც რომ არა გვეპოვებოდა, უტყუარ საბუთად დღევანდელი ვარემოვბაც ეს ხევის კარისა ეძრა, რომ დაბეჯითებით ვთქვათ: ამ ხევის კარი ნიჟად საქართველოს მეფეების ხელში ყოფილა უხსოვრის დროიდან. ამას ამტკიცებენ თვით ამ ხევიში მცხოვრებნი ქართველნი მოხევენი, რომელნიც ქართველ მეფეებს ძველად ჩაუსახლებით უტხობ ტომის ერთა სადარაჯოდ და იმათ შესამავრებლად.

პირველი და მეორე საუკუნოების მწერალნი სტრაბონი, პლინი და ტაციტუსი უზენებენ დარიალას, როგორც ისეთს ხევის კარს, რომელიც საქართველოს მეფეების ხელშია. პლინი ამბობს, რომ ეს ვიწრობი შექვილილი ნამორებით იცეტებოდა და მის მახლობლად სამხრეთის მხრივ მთავრ სიმაგრე იყოფო, რომელსაც კუმანი ერქვაო.

ეს კუმანი, თუ არ აცდებოთ, უნდა იყოს დღევანდელი ქვათა, რომელსაც იხსენიებს თავის გეოგრაფიულს აღწერილობაში ბატონიშვილი ვახუშტი. საქართველოს მეფე ფარსმანი, ძლიერ პატიცემული ყოფილა იმპერატორის აღრიანე ვესირისაგან, რომელიც უწოდებდა მას თავის დიდებულ მოკავშირედ და რომის ერის მეგობრად, იმის გამო რომ ფარსმანს ეტარა ეს დარიალი და იფარადა რომის აღმოსავლეთის მახრებს. ამ აზრს ამტკიცებს რომის ბეჯითი ისტორიკოსი ტაციტუსიცა. ამ დარიალზედ, ამბობს ვახუშტი, ვითომც მირიან მეფეს მეოთხე საუკუნეში შეებას ახალი კარი და განმტკიცებობის ძველი სიმაგრე „ზაზართა და ოსთათვის, რათა უმისოდ ევრლარა ეილაღენ...“ დარიალს ქვემოდ არის ნამოსახლარი და კოშკი საქართველოს მეფეებისა, რომელნიც ვახუშტისავე მოწმობით იქ ჩამოხტებოდენ ადგილ-სადგომად, რაცა ოსითზე და ჩრდილოეთის ხალხებზე გაილაშქრებდენ.

დარიალს ჩრდილოეთით არის აშენებული ციხე დაეთვისა. ვახუშტი ამბობს, ვითომც ეს ციხე დაეთო აღმაშენებლისა იყოს, და იმ დროს აუშენებოს, რაცა მას მუდამი ჯარი ჰყუდა — სამოცი თასი ყიფიჩაყლი — როქით (ჯამაგირით) დაქირავებული. მაშინ დაეთო აღმაშენებელს დიდი გავლენა ჰქონდა კაცუ-

სის ვადალმა ჩრდილოეთის ხალხებზედ: ოსებსა, ჩერქეზებსა და ყიფიჩაყებზედ. თვით სიტყვა დარიალი, როგორც ვიცით, ნიშნავს ალაგების კარსა. ალაგები იყვენ ზაზართა მონათესავე ხალხი.

გ. წერეთელი

შ ე ც დ ო მ ა

(პოლშური მოთხრობა ჰანრი სენეკევიჩისა *)

თითორმეტი წლის წინად კალიფორნიაში მორნორასს საკრაფოში ნათის წყარო აღმოჩნეს. დიდი დიდად შემოსავლანამს საქმე მამხივე მაინხად მწარმოებლების ამხანაგობანი¹ ახლად აღმოჩენილი წყაროების შესამუშავებლად. დაბარეს ყოველავე სამუშაო აარალები, გააკეთეს მუშებისათვის სახლები და ახლად დაბადებულს სოფელს სსხელად „სტრუე-ოლი“ დაარქვეს. ჰატარ ხნის უკან ამ უდაბნო მიჯარდილ აღვასს, სსცა ერთი წლის წინად მხოლოდ გარუელნი ნადირნი დასეირნობდენ, რამდენიმე სსხლა განხდა, ასიოდე მუშამ მოაყარა თავი და ჰატარა დაბა გაკეთდა. ეს მოხდა ნუკადან და ამგვარადვე მოხდებოდა ხოლმე სსცა სტრუე-ოლი.

ორ წელს შემდეგ „სტრუე-ოლის“ დაქრქა „სტრუე-ოლი-სიტა“, ესე იგი ქალაქი. მართლადაც რომ ქალაქად იქცა, დააყრუო. აქა ცხოვრებდენ: მქრქე, მგურალი, სტოლები გამეყოებოდა, მქრქალი, უსაბა და ფარანგუნი — კქმიხე, რომელაც თუმცა წინად ჰაბაქში დღვქობდა, მგრამ აქ „სასწყლის“ და „სხელ-მარუე“ კცის სსხელი გაათქვა, რაც ამერაველ კქმისათვის დიდ დირსებად უნდა ჩაითვალოს.

ამ კქმში, როგორც ჰატარა ქალაქებში მოხდება ხოლმე, ქქამნად აფთაქი და ფოსტაქი; ასე რომ სსხანიარ გა-მორაქნისა იყო. აფთაქამაშაივ იგი ისეთივე „სხელ-მარუე“ იყო, როგორც კქმობანში. ეს მქოიდა და წყნარი ბერაევი ყოველთვის ასე ეუხნებოდა თავის ზადმოფეებს:

— ნუ გქმანიანი ჩემი წამლის; მე ისეთი ჩეულებოა მქქეს, რამდენსაც ზადმოფოს მქვევმ, ერთი იმდენი მე უნდა მქოილი; მე ასე გაუსყუე, თუ მე კარვად მქოფოს

*) ჰანრი სენეკევიჩი იმ დროის პოლშელი მწერალია. იგი ერთ ნიჭიერ რომანისტად ითვლება მთელს ევროპაში. გამოჩენილი მისი ნაწარები არიან: „აცეცხლოთ და ხმლით“, დიდი ისტორიული რომანი და აგრეთვე „წარღვნა“. ამ ორმა მთხულებამ დიდი სახელი მოუპოვა სენეკევის. იმისი ნაწარები ახლა ყველა ევროპიულ ენებზე ითარგმნება, აგრეთვე, რასაკვირველია, რუსულ ენაზედაც. ზემოთსწვებული მხარული მოთხრობა „მუცლიობა“ სენეკევიჩის კალმს ეკუთვნის და მკითხველისათვის ინტერესს მოკლებული არ არის. * * * * *

არ მსურვინა მის ჯადმყოფესაც არ აწყვის. ტუჟილს ვაძიობ განს?

— მართლად, დაიღ!... უმანსულებენ გულ-ფორევილო მოქალაქეები, რომელთაც ახრთაინც არ მოსდობოდნო, რომ ეჭობის მოკვლეობა მარტო ის კი არ არის უწინარი წამალი აუთოს, არამედ მის წამალს მორჩენის უნდა შეეძლოს.

დავკოლს, — ეს ეჭობის სახელი იყო — სწამდს სასწავლო-მომქმელი ძალა „ლერიანსა“. „ლერიანს“ და შაქრის „სირინოსს“ მეტს არასა ჭეადდა, არა ერთსულ და არა ერთ ეჭობს მოუხდინა ქუდი აჭაურ სასოკადოებისთვის და უთქვამს:

— ბატონებო და ქალბატონებო! ირწმუნეთ და გაიგეთ, თუ რა არის კვ „ლერიანს“. მე ვაგროს სამოცდა ათი წლის კაცი ვარ, რამდენი იწებება სრული რაც მაცას გაახლებით და, აბა, შემომხედეთ, ჭადარა მირეკაბა!

შეედოთა შექიშნათ ეჭობისათვის, რომ მას არამედ თუ ჭადარს, ერთი თმაც ვაღარ მოკუბუნებოდა თავზე, რომელიც სწორედ სახამთროს წაჯვად, მაგრამ ამას არაინ ჩადიოდა. ეს არც სასახელი იწებოდა მათის ქალბატონისთვის და არც სასარგებლო.

ქალაქი თან-და-თან დადებოდა. გავიდა რანი წყლწადი და რეინის გზის შტოთი შეუერთდა სხვა ქალაქებს. ქალაქის ჭეკანდა თავისი ამომწვეული მოხლებები. საუკუნელი ეჭობი, რთავრც ინტელეიგენციის შეთაური, მოსამართლედ დაინიშნა; მჭეჭმე გათავარა ზოლმედი ურთა ეს ზოლირიანს უფროსად. აჭეკე გაიღო სკოლას, რომელსაც განკარგდა დიდი ხნის განათხოვარი ქალაქი, განურწმუნებელი კბილის ტევილიისთვის შეწესებულა. ბოლოს გააღეს სასტუმორც, სახლად: შეერთებულ შტატების სასტუმრო.

საკაჭრო შედინან საკაჭრულად გამოთხოხილდა. ხართით ვაჭრობა დიდ სარგებლობას იძლეოდა.

სადაც მოსამართლე და ზოლირიანს უფროსი შერიოფი ცხოვრებს, აქ რასაკვირველად საქმედაც არის. საჭეჭმე თხოხიან ურთს და ქალაქდს, ამისთვის შერიოფის მისტურ დევისმს თავის ქალაქს კოკეტ-სტრითზე განსხნა მალახას საწმწერლო ნიუთების; აჭეკე ისიუდებოდა ყოველ დღიური საზოლიტიკო გაზეთი და სხვა-და-სხვა საინტერესო სურათები, მავალითად ასეთი; გრანტი ბაჭუის ტახით არის დახატული და ძირხასა სწეკლს. ზოლირიანს არ შეეძლო ამ ვაგრო სურათების აგომლვა, ეს ამას არ შეეხებოდა. მაგრამ ეს ვადეკ რა არის!... ამერიკელ ქალაქს უგაზეთად ერთი დღეც უჭირს სიციცხლე. ამისათვის ერთ წელს შეედეკ აქ გამოცეკს გაზეთი სახელად „ამბითის მიმოხილვა“, რომელსაც იმდენი ხელის-მოშეწევა ჭეკად, რამდენიც ქალაქში მცხოვრებელი იყო. რეაქტორი ამ გაზეთისა გამოძეკებული იყო, მესტამდე,

ადინისტრატორიც და დამტარებელიც. უგანსწენელი მოკვლეობას ასრულებს ამისთვის მრეულ ჯადილი იყო; ამას ძირხასა ჭეკანდა და თან რმე დაჭეჭინდა, თან გაზეთი. გაზეთი მეტად უწეხი იყო და არც წადილობა ეტყოდოდა, არც განათხოვრა... თავის ზოლიტიკურ წერილებს რეაქტორი იწეკება ამ ვაგროდ:

„ველასთვის უსამბოლო შეერთებული შტატების ბრეკიანტს რომ ჩეკეი რჩევა მიეღო, რომელიც წარსულ ამს და ამ ნომერში დავასახუეთი და სხვა-და-სხვა...“

მაშ ასე, ბედნიერს „სტრუე-ოლიდს“ არც არა ჯელდა-რა და არც თუ რასმე საჭიროებდა. ვარდა ამის მიწის გულიდან საერთო ამოჭეჭინდათ. არც ვაგრობა იგოდენ, არც უსამბოლო სასათობა სტრადით; ეს უფრო ვერცხლის მიხედვლებში განმარებოდა.

ამის ვაგრო ქალაქში სრული მშვიდობა იყო ჩამოვარდნილი. ჩხუბი არს ხელობა-და და დღისხას კანონები*) არავის ახსოვდა. ცხოვრება მეუდრობით მიდიოდა, დღე დღესკებ მიჭეჭინავდა თანხარად და ერთი შორეს არ ეწეხოდა. დილით ევეკას ვაჭრობდა, საღამოთი ნაკეკას სწეკაქენ ქეჭუნზე და თუ იმ დღეს „მოტიანი“ (ურდობა) არ მოუხებოდათ, ევეკანი მიღლისთვის მიეშურებოდენ, რომ შორე დღეს იგივე შრომა დაეწყოთ.

ერთი გამოძეკებული სახურევი შერიოფის ის იყო, რომ მცხოვრებლებისათვის მოქმედიების საღამ-საღამოთი ბატების სოცეკა, რომელიც ამის ქალაქს თავის გადაწევიტობადენ სოცეკა.

— კანონი უგომდავას ქეჩხში სროდან, ეუხებოდა ის. ეს რომ ერთი მეუდრო-წეწეკი ქალაქი იყოს, ვადეკ ქო, ხმას არ ამოვიტებდი, მაგრამ დიდ ქალაქში „ჭაჭეჭეკი“ შეუძლებულია!... და არც ვაგრო!“

მცხოვრებლები ყურს უდებდენ, თავებს იქეკევენ და ეუხებოდენ:— დაიღ, დაიღ!... მართლს ბრძნებო!... მაგრამ დავაგებოდა თუ არა საღამო, წითლად შევბილ დავსკვლავის რისკეკს გამოისწეკებდა გუნდი ვარეული ბატების და თოგის სრლად ხელმორად ვსტეკებოდა.

დღეისი შეეკლი, რასაკვირველად, დამსმეკე წარდგინა მოსამართლესთან, რომელიც ან ვარამის ვადეწეწეკტ-და, ან დანტიმბეკს; მაგრამ მონადირეები ვადე რომ განხებოდენ, ხომ ეჭობისთვის უნდა მიემართათ, ან თუ ჩეკეჭმე მოუხებოდათ, შერიოფის მისულებეკენ. რადგანაც ხელი-ხელს ჭახნს, ჯადილად მისხეკდროს, რომ ხელი-ხელს წადილსაც არ მისეკეკს.

„სტრუე-ოლიდში“ სიმშვიდე იყო ჩამოვარდნილი, ისეთი სიმშვიდე, რთავრც ხანდახან ცახვა, მაგრამ უნებ,

*) „ლინჩას კანონს“ ძალით ამერიკელები ბზროდ დამნაშავეს განუტოხველად პირულსავე ხეხედ ჩამოკიდებენ ხილმე.

მოკლულნი და ეს სანქცროს დღეები წაივან, გათავად. მდებარე ქალს და გარს დიდი სიმძულვარე მოუხდათ ერთმანეთში.

სიერაგულ დუქნში ეწვლათ იმთავით. ერთს და ამავე დუქნში ისეთად: „ფეხელი, შიდაპიბი, სივარები, ხორტები, ლიხები, ბრინჯი, შინა, ჰერანკები, ქინი, ყივლიტები, მინები, ცუხელი, ორცხობილები, თუფშები, ქალადის საყულობი და სხეული თუკნიც. წინა ზირეულად ერთად ერთი დუქნი იყო, რომელიც ნემერ ჰქონს კანეს კეთილია. ეს იყო გულ-ცივი კანი, ასე ოც-და-თხუთმეტი წლისა, თვალზე-წამოცხენული, გამხდარი, მკერამ ჩასხმული; დადიდა ყოველთვის უსეროყოფა, და თავის დღეში ჩიბუხს ზირადან არ გაჯდებოდა. იხელო-სური სწორედ იმდენი იცოდა, რამდენიც ვაჭრობაში ს-ჭაროა იყო. საქმიეთ ერთობ კარგა მაჭუყდა, ისე რომ წლას დამდეგს იმსჯედ იტოვებდნენ ხოლმე „რამდენიმე თა-სი დოდალი აჭეს შექნილით.“

მკერამ იქ მალე მკორე დუქნიც გაჩინა. საკვირეუ-ლია, ზირეული დუქნი უხსოვლ კაცს ჰქონდა, და მკორე უხსოვლმა ქალმა გააღო იმით შუე განაღდა ომი. მი-ზეზი ის იყო, რომ ამ ქალს, ნეამხს, გამოეცნო ორ-ცხობილები ხარევი ფეხადისკან. ამითა სხსელს გაიფუ-ჭებდა, თუ მოწმებით არ დაეძტვიცნებინა, რომ ამის ჟურ სკუთარი ფეხი იყო არ მოსივან და ჟურ-ჟურობით ის შეუიარა ფეხი იყო აუდა ჰქონს კანესკანა.

ეწვლან დარწმუნდნენ, რომ ჰქონს კანეც ცუდი და უნატონსო კანია და მოუსურებია სხელი გაფუფქოს თავის თან-მოკატკეს. ბერმა თავდანიერეულადვე სოჭკა, რომ მდებარეები ყოველთვის ერთმანეთს მტრულად ევი-დებოანო, მკერამ ასეთ ამაჟს მთოჟან ეი არ მოკლდნენ. იქამდის მიაღწია ერთმანეთში უსამოხრობამ, რომ ჰქონსი ნაკანს მხოლოდ ამ დროს სწავდა, როცა ჰქონს ბოლო ერთმანის დუქნში შეჭქონდა. ის ქალიც გულს იმითი იფხინდა, რომ თავის მუხობულს „ჩელებსან“ უძსენდა, რაც ამას ძალიან სწავნდა. ჟურ იმით ეწვლა დასცინო-და, მით უმეტეს, რომ არც ერთი მთოჟანი იხელოვრად არა ლანარკობდა, მკერამ მღვირ მალე ქალაქში ორი ზე-რტა დაბადა: ჰქონსიტებისა და ნეამხსიტებისა. ეს ორი ზარტა ერთმანეთს მღვირ უბეჭკოდა. შესამდეგელი იყო ამ ამის გადამეადე „სტრუჟი-ოლი-სიტის“ კეთილდღე-ობა დრო მოსივანდა, და სამაზარი ბოლოც მოჰყოლი-ოო რამე.

ბრძენთ-ბრძენი ზოლიტეოისი მისტერ დეკისი ბერ-სა ცდილობდა მით მორიკებს. მისხებოდა ხოლმე, რომ გამოიდიდა შუე ჰქონსე და დაუწყებდა ლანარკას:

— ზე, ერთი რა განხუბოთ? განა ერთ მქიმქის-გან არა ჰყვარებობთ ფესსანდელებს? მე ხლას ასეთი ფეს-სანდელები მაქვს შეკერილი, რომ მკონსი მოკლ სან-ფრან-ცისკომიაც არ იშკებოდეს ამისთანა.

— ზა, რომ ტყუილად აჭებთ ნემებს იმ კაცოს, რე-მელიც მალე უწყქმოდ დარჩება! ამბობდა ნეამხსი ქალი.

— მე ფეხებით სხსელს და ზარტისცემის როდი ეპოვობ, უნასუს ჰქონს. უნდა შეეხმობო, რომ ნე-ამხსი ფრად მშენიერი „ფეხები“ ჰქონდა და ამის კამო ჰქონსი სიტყვა გულსე ჰქნებოდა.

ქალაქში მითინებულად ეი ჰქონდა ხოლმე ხლას ლანარკა და სუა ნეამხსი და ჰქონსე, და რადგანაც შე-რეკამი ქალეს უფრო ზარტისა სცემენ, უმეტესმა ნეამ-ხსის მხარე დაიჭირა.

ჰქონსი მალე შეატყო, რომ იმისი დუქნი ზა რალობდა. მკერამ არც ნეამხსის ვაჭრობა იყო მღვირ ხელ-საერული, რადგანაც ქალეს ჰქონსი მხარე ეჭირთ; იმით შინაშეს, რომ მათი ჰქონები ეითომ და სავაჭროს გულისთვის სმირად დადანი ქალის დუქნში და არა ჩა-რობე იქვან სხსელში დაბრუნდის, როცა მუქტარი არა ჰქვანდა, ჰქონსი და ნეამხსი კარგებში იდგენ და ერთმან-ეთსა გულ-მოსიყვანად ელოზუბოდნენ. ნეამხსი დაბლა სმით დაუწყებდა ხოლმე ლანხლეს.

ჰქონსი უნჭკობდა მის ფეხებში, მერე კონაქა ტან-სე, მერე სხსეც ისეთი გამომეტყულებით, თითქოს მკერამ უნრდელს უნჭკობისო, და ბოლოს წამოიბნებოდა: — დმერთი ხეი, დმერთი ხეი!

იმითმა მტრობამ იქამდის მიაღწია, რომ თითქმის ერთმანეთს ჰჭრდობას ბრალუბდნენ. ამ შუელს არ იქე-ბოდა მალე ბოლო არ მოჰქვობდა, მკერამ ჰქონსი დარ-წმუნდა, რომ ის თან-და-თან უფრო ზარადობს. ნეამ-ხსი ახელობობრივ გახეთის რეაქტორთინ დამუკობებუ-ლი იყო. ჰქონსი ეს უფრო მამინ შეამხნა, როცა ეწვლას უხმით, რომ ნეამხსი წელის საწერტეს ატ-რებს. ეს ამითრთლეს მოკლებული არ იყო და ამერეადე ქალესი ჩეელებსადაც აჭეთ. ერთ კვირას შემდეგ გა-სურთი იყო დაბეჭდილი ზარტის წერილი, რომელიც და-ზანაჟი იყო საზოგადოდ ვაჭრების სრიაკესე, და ასე თავლებოდა: „იმან კარგად უნდა იცოდეს, რომ ერთ ქა-ლსეად გავრელებული სმს, ეითომ ის წელის საწერ-ტეს ატარებდეს, ნამდვილი ცილის წამება და სხვა არა-ფერა.“ ამ დღიდან ჰქონსი ყოველ-დღე უმეოო ყვანს სუ-მდა და არა წინახდებურად რძიანს, რადგანაც ლან ისე-რეა რეაქტორისკან რძის ეივდა, მკერამ ნეამხსს ს-მაკვირდოდა ხლას ორი კვირის ეივდა დაწყო. გარდა იმი-ს მკერავლს ურძინას მისთვის ისეთი ტანთ-სანდელი შე-კვირა, რომელიც სრულიად დაუმტვიცნებდა ხლას ჰქონსი ცილის წამებას. ამ ხერხს მდებარე ჰქონსი სხლას ეაჭკე-ოდა. ნეამხსი ეი იდგენ ყოველდღე თავის დუქნის კარე-ბე და ჩეელებობრივ სიმღერას ამბობდა. რა ეწყო, რით მოსივარებო? ფეხობდა ჰქონსი. მე ხომ ეართავებოთთვის შესამი მქვს, მთად და ჭამებუს მოკუწმლავ? არა!.. გა-დამხლდევიტენ!.. მკერამ, ჯო, მე ვიცი რასაც უწხამ!

იმ საღამოთი ჭანსს შეკრას ერთი კონა ღლილიფ-
რების და ფანჯარაში დაჯდო.

ჩნეტა რასა შერება, ჭიფირობად ნემანს, ეს ალბად
მე მიპირობს რასმე.

ღამებოდა. ჭანსმა ფანჯარას გარედახარჯ ღლილიფ-
რების კონები მიწყო; მერე რაღაცა გამოიტანა ტილოთ-
ით გადაფარებულად, ამოსწო კონებ ქვეშ, მივიდა და
დაიწყო კედელზე წერა.

ნემანსი ცნობის მოყვარობამ ეთხლამ დააღრმო.

— თუთოდ ჩემვად სწერს რასმე, ჭიფირობად ნემანსი;
მეგრამ დაიძინებენ თუ არა ეგულებანი, მივალ და მანც
ქანსამ რა ამბავია, რომ მოკვებულად ვიძრე. ”

ჭანსმა მუშობა გააძვირა, გააქრო სანთი და შევი-
და თავის ოთახში. ჭაღბა წამოსას შალი, წაჭრა ჩუს-
ტებში შიშველი ფეხები და გადაიბინა ქეჩა. მივიდა და
დაჩქორდა კედელს, უნდა გაეცო, ჭანსს რა დაწერა.

ურებ თვალები გაუსტეოდა, ჭალი უკან გადახსნარ
და გულ-შეწუხებულად დაიძინა:

კაი, კაი... მიშველეთ, მიშველეთ!..

ფანჯარა გაიღო!

რა ამბავია, კაისმა წყნარი ხმა ჭანსისა, მანდა კინა
ბრძანდება?

— აი, მე წვეულ-შეგანებულად მედგენე, სიცოც-
ხლე რაზე მომისწრაფე... ნახე თუ ხეაღვე არ ჩამოგა-
ხრბობინო შენი თავი... მიშველეთ, მიშველეთ!..

— ახლავე ჩამოვალ, დაუძინა ჭანსმა. სანთლით სე-
ლში ერთ წამს შექდევ ის მიუახლოვდა, შეხება ნეი-
მანს, რომელიც მიწაზე დაჯდულს ჭკვალს, მერე ხელი სე-
ლში გაუფარა და დაიწყო სიცილი:

— ეს რა ამბავია!.. ნემანსი ბრძანდება? ხს!.. ხს!..
ხს!.. სადმე მშვიდობისა, ჩემო ვარგო!.. ხს!.. ხს!.. ხს!..
მე მსხე მელას დაუკე და ჭალი გი დამიქრია!.. რად მო-
და ჭალი ჩემ დაქვამი სატყერად? მე განტებ დამწერე
გაფთხილებს კედელზე, არაფერ მივეპროსი შეთქი... აფვი-
რეთ ახლა, დეე ხაღბი შეიფაროს: დეე ეგუდა გაივოს,
რომ დამლოთითი შენ ჩემ სახლთან მოდხარს საცქერად.
აფვირეთ რადა, ჭაღბატრონი, ან არა და დღამდისა მო-
იფადეთ. ღამე მშვიდობისა, ჭაღბატრონი, ღამე მშვიდო-
ბისა!..

ნემანსის მდგომარობა დასალონი იყო. დაეკვირა,
ხაღბი შეკროვლიდა და სირცხვილი იყო!.. არ დაეკვი-
რა და მივლი ღამე გაბოჭილი უნდა მდგარიყო მასეში.
ფეხსი უფრო და უფრო სიტკივლებდა. თავბრუ დაესხა,
გარსკვლავები აერია, მოვარე ჭანსის განრისხებულ სახედ
გადაქმნა და შეცრად გული შეულონდა.

— კაიბე, კაიბე, დაიყვირა ჭანსმა, რომ მოკვდეს
ხეალ ხო მე ღლიხსა!.. კერ ავდებო, ზირდაზირ, გაუ-
სამართლებლად.

და თამ უაღრესად დაუდგა შიშის ხარისხსა. რა
უნდა ექნას!.. ჭანსმა მოძებნა გასაღები, რომ საფხვტი გა-
ელო, მეგრამ მწივი იყო შიში გაღება, რადგან ჭაღბს
განა უშლიდა. უნდა მთავრ დახლოვებულყოფი და... და
ერთმნიყოში შეუღლასა და მტრობის მიუხედავად, მანც

არ შეეძლო ჭანსს არ ჩასცქერებოდა ღამისხს, მარმარა-
ლოს მინაგარს თავისი მოწინააღმდეგეს ხელებს, გან-
თებულს საამური მოვარის შეკით.

კინ იცის ახლა მას ენახებოდა ის თუ არა? ჭანს-
მა სისწრაფოდ გაალო საფხვტი და რადგანც ჭალი არ
ინძრეოდა, ხაღბს ხელში და ჭაღბს სახლისკენ წაიყუ-
ნა. გზამდარე მუტად გბრლებოდა. დაბრუნდა სახლში და
მივლ ღამე თვალს არ მოუხუჭავა. მერე დღეს ნემანსი
დუჭხში აღარ ვამოქნია. იჭება რცხუბოდა, ან იჭე-
ბა ამხე ფიქრობდა სამკავროს როგორ გადახსნას. ამ
დღესვე საღამოთი გაზუთის რედაქტორმა ჭანსი მუშტის
კრიკში გამოიწვინა და ერთი თვლი ძალზე დაუღერეს.
ჭანსიც თავის მწივ ძალან გარეცხლდა და ისე მიტ-
ყიან რედაქტორი, რომ ამან უფირიდა მართო: „საკმა-
რისია, საკმარისია!“ შედეგმა ხომარება გაზუთი ძალან
დაიკეთეს.

(დასასრული შემდეგ ნომერში)

რედაქტორ-გამომცემელი ან. თ.-წერეთლისა

განსვალბანი

ქართველთა დრამატულ საზოგადოების მმართველო-
ბამ განიზრახა მისში ვამართოს სუენის (სახიობის)

მოყვარეთეთის

გამოუსაღელი წარმოდგენა

ვიცაღ მსურს დრამატულ დასში მონაწილეობის
მიღება მომავალ ზამთრის სეზონის დროს, მმართვე-
ლობა იწვევს თავისი სურვილი წერილობით ატოდი-
ნოს მისის პირველამდე და მასთან თავისი სრული
აღრუხი. რემეტიციების დრო გამოცხადებული იქნე-
ბა იცერაში“ და „კვალში“. წერილები უნდა წარმოე-
გზნაწონს მმართველობის მდივანსატე რისების ძეს
უშიკაშვილს, ტულიოსს, ანჩისხატთან ბეგატატიონის
ქუჩა, სახლი ლინიციისა № 15.

ცტელიისა და ქუთაისს

და სხევენაც ყოველგან, სადაც, ან ეთხთანაც ქარ-
თული წიგნები იშოვება

ისეიღება

საღლაეუბრი

ხსნიმდროს ღექსისა აჭავისა

სამ შაჰრად

და

აკლდაეუბრი

ქრისტეანობის ზარვალ საჩუქრითა ცხოვრების ამბავი
ათი შაჰრად

რაც უკანასკნელის წიგნების გასაღებთ ნაღდი
მოვება დარჩება, ის ფული გამოცემლის სურვილი
სამებრ, ქართველთა შორის აწერა-კითხვის გამოცემ-
ლებელ საზოგადოებას“ გათვცემს.